

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ**

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
З ЖІНКАМИ- ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ**

**Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Виконала: здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої
освіти

спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»

Ірина УМАНСЬКА

Науковий керівник: к. пед. н.,
доцентка Тетяна ШВЕЦЬ

Рецензент: директорка
територіального центру соціального
обслуговування (надання соціальних
послуг) Центрального району м.

Херсона

Оксана ПАЩЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні особливості (засади) соціальної роботи з жінками-ВПО в Україні.....	
1.1 Жінка- ВПО як вразлива категорія населення.....	7
1.2 Специфіка соціальної роботи з жінками-ВПО.....	11
РОЗДІЛ 2 Технологічні аспекти соціальної допомоги жінкам-ВПО.....	
2.1 Характеристика авторської програми «Через терни до зірок» для соціальної допомоги жінкам, які вимушено мігрували через війну.....	36
2.2. Методичні рекомендації щодо впровадження авторської програми.....	42
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
ДОДАТКИ	
Додаток А	54

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження особливостей соціальної роботи з жінками-внутрішньо переміщеними особами (ВПО) обумовлена значним впливом війни, що призвів до соціальної ізоляції, психологічної травматизації та погіршення економічного становища жінок-ВПО. Через вимушене переміщення ця категорія жінок стикається з численними викликами, такими як обмежений доступ до соціальних послуг, проблеми інтеграції у нові громади та підвищені ризики гендерно обумовленого насильства. Комплексний підхід до підтримки жінок-ВПО в умовах цих викликів був обґрунтований у працях І. Демченко, Н. Булиги та Л. Олійник, які наголошували на необхідності гендерно чутливих програм та психосоціальної підтримки. Їхні дослідження підкреслюють важливість адаптації соціальних послуг до специфічних потреб жінок-ВПО як ключового напрямку державної соціальної політики. Тому вивчення та вдосконалення методів соціальної роботи з жінками-ВПО є надзвичайно актуальним завданням для забезпечення їхньої інтеграції та стабілізації у новому середовищі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах наукової теми «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790) кафедри філософії, соціології та соціальної роботи. Тему дослідження обговорено й затверджено протоколом на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи, а також наказом по Херсонському державному університету.

Мета дослідження – науково обґрунтувати та визначити особливості реалізації соціальної роботи з жінками-внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в умовах сучасних соціально-економічних та психологічних викликів, спрямованих на забезпечення їхньої адаптації, інтеграції в нові громади, підвищення соціальної стійкості та рівня соціального захисту.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати основні фактори вразливості жінок-ВПО, пов'язані з вимушеним переміщенням, гендерною дискримінацією та підвищеними ризиками гендерно обумовленого насильства.

2. Виявити ефективні методи та підходи соціальної роботи, що враховують потреби та особливості жінок-ВПО, для сприяння їхній соціальній адаптації та психологічній стабільності.

3. Оцінити роль гендерно чутливого підходу в соціальній роботі з жінками-ВПО та його вплив на підвищення їхньої соціально-економічної стійкості.

4. Розробити практичні рекомендації для фахівців соціальної роботи щодо забезпечення комплексної підтримки та захисту прав жінок-ВПО.

5. Узагальнити наукові підходи до інтеграції жінок-ВПО у приймаючі громади, через розробку авторської програми.

Об'єкт дослідження – процес соціальної роботи з жінками-внутрішньо переміщеними особами.

Предмет дослідження – особливості методів, підходів та форм соціальної роботи, спрямованих на адаптацію, психологічну підтримку та соціальну інтеграцію жінок-внутрішньо переміщених осіб в нових умовах проживання.

Методи дослідження:

1. Аналіз літератури та документів – для вивчення наукових і нормативних джерел, що стосуються соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, особливо жінками, а також для систематизації знань про фактори вразливості, гендерні аспекти та нормативно-правове забезпечення.

2. Метод узагальнення – для систематизації наукових підходів до інтеграції жінок-ВПО в нові громади та розробки рекомендацій щодо покращення якості соціальних послуг і захисту прав цієї групи населення.

3. Метод проектування соціальних програм. Дозволяє структурувати етапи розробки програми, врахувати специфічні потреби жінок-ВПО та забезпечити системний підхід до реалізації адаптаційних, соціально-психологічних і правових заходів підтримки.

Наукова новизна одержаних результатів:

1. Розроблено цілісну програму соціальної підтримки жінок-внутрішньо переміщених осіб, яка поєднує методи емоційної стабілізації, професійного розвитку та адаптації до нових умов, зокрема через комплексний підхід до вирішення проблем гендерно обумовленого насильства та дискримінації.

2. Запропоновано інноваційний метод формування соціальних компетенцій серед жінок-ВПО, що базується на інтерактивних формах роботи (рольові ігри, коло підтримки), які сприяють розвитку навичок соціальної взаємодії та інтеграції в нове середовище.

3. Удосконалено підходи до розвитку емоційної стійкості жінок-ВПО через впровадження специфічних технік самоконтролю та стрес-менеджменту, що адаптовані до особливостей соціальної та психологічної ситуації жінок, переміщених через військові дії.

4. Систематизовано та вдосконалено методи професійної підтримки, зокрема через навчання фінансової грамотності, підприємництва та самопрезентації, які відповідають специфічним потребам жінок-ВПО в умовах соціально-економічної нестабільності.

5. Розроблено практичні рекомендації для фахівців із соціальної роботи, що включають комплекс методик для забезпечення психосоціальної, економічної та правової підтримки, націленої на успішну адаптацію та соціальну інтеграцію жінок-ВПО у приймаючі громади.

Практичне застосування одержаних результатів та рекомендації щодо їх використання. Програма «Через терни до зірок» може бути впроваджена в центрах соціальної підтримки, неурядових організаціях, кризових центрах для жінок, а також на підприємствах і установах, які

забезпечують підтримку внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Завдяки комплексному підходу, що включає емоційну стабілізацію, професійний розвиток та інтеграцію в громаду, програма готова до повномасштабного застосування в соціальній роботі з жінками-ВПО, які потребують як психологічної, так і соціально-економічної підтримки. Розроблені методичні рекомендації та техніки програми (наприклад, рольові ігри, практики стрес-менеджменту, фінансова грамотність) можуть бути використані соціальними працівниками, психологами та іншими фахівцями як основа для створення індивідуальних та групових занять, спрямованих на підтримку жінок-ВПО. Рекомендації з особистої мотивації та самопрезентації, розроблені в програмі, сприяють підвищенню рівня зайнятості та економічної стабільності жінок, що є особливо актуальним у громадах, де обмежені можливості працевлаштування. Зважаючи на адаптивність і структурованість програми, її масштабне впровадження може мати значний вплив на соціальну інтеграцію жінок-ВПО в громадах України, підвищуючи їхню соціальну та економічну стійкість.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були обговорені під час засідань та попередніх захистів кваліфікаційної роботи на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протоколи від 06.02.2023 р. № 6, від 06.02.2023 р. № 6). Результати дослідження стали предметом доповіді під час I Регіональної науково-практичної конференції «Теорія та практика соціальної роботи: досвід, сучасний стан, стратегії» для здобувачів вищої освіти та молодих науковців (03-04 грудня 2024 року, м. Івано-Франківськ).

За результатами дослідження підготовлено до друку наукову статтю на тему: «Соціальна робота з жінками – внутрішньо переміщеними особами», що вийшла в електронному альманасу «Магістерські студії» (2024).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ (ЗАСАДИ) СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ-ВПО В УКРАЇНІ

1.1 Жінка- ВПО як вразлива категорія населення

Внутрішньо переміщені особи - це одна з категорій населення України, що найбільше постраждала, яка змушена вирішувати багато соціально-політичних та економічних викликів через військову агресію РФ та окупацію українських територій. Серед цієї категорії жінки опиняються на перетині кількох факторів вразливості: по-перше, вони є вимушено переміщеними особами, і це включає додаткові соціальні ризики, по-друге, вони часто піддаються дискримінації за гендерною ознакою, а також зіштовхуються з підвищеними загрозами гендерно обумовленого насильства. Ці подвійні ризики робить жінок-ВПО однією з важливих груп, що має потребу у цілеспрямованій підтримці в соціальній, економічній та правовій сфері (10, с.8).

Таблиця 1.1

Фактори вразливості жінок-ВПО в Україні.

	Фактори вразливості	Опис факторів
1.	Соціальні проблеми	Соціальна ізоляція, відсутність соціальних зв'язків, труднощі з інтеграцією в нові громади
2.	Економічні проблеми	Безробіття, низький рівень доходів, відсутність житла, обмежені соціальні послуги
3.	Психологічні проблеми	Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожні розлади, стрес від вимушеного переміщення

4.	Гендерні проблеми	Гендерно обумовлене насильство, дискримінація на ринку праці та у доступі до ресурсів
----	-------------------	---

Розглянемо кожен фактор та його вплив на конкретну особу.

Соціально-економічні проблеми жінок-ВПО. Жінки-ВПО часто попадають під вплив економічних та соціальних проблем, які наслідком переміщення, а також загальною економічною ситуацією в країні (12, с.53). І ці проблеми загострюються, якщо жінка має дітей або перебуває у стані вагітності. У дослідженнях соціального становища жінок-ВПО багато авторів (зокрема, Ірина Демченко, Ірина Терюханова, Наталія Булига, Лілія Олійник та інші) вирізняють декілька основних проблем:

1. Безробіття та низький рівень доходів. Згідно зі статистичними даними, жінки-ВПО в більшості випадків зіштовхуються з безробіттям або змушені працювати на низькооплачуваних роботах без належних умов праці(12, с.25). Авторки дослідження «Дієвість політики підтримки економічної активності внутрішньо переміщених жінок як складової раннього відновлення України» вказують: «Лише 4% жінок, які намагалися шукати роботу, не стикалися при цьому з жодними проблемами. Решта найчастіше нарікали на якість наявних вакансій, у т.ч. низький рівень оплати праці, незручний графік роботи, невідповідність рівню освіти/кваліфікації претенденток, важкі умови праці та небажання роботодавців оформлювати трудові відносини офіційно». Це пояснюється низкою чинників, включно з дискримінацією на ринку праці, відсутністю соціальних зв'язків у нових громадах та невідповідністю кваліфікації наявним вакансіям.

2. Відсутність житла. Однією з першочергових проблем після вимушеного переміщення є відсутність доступу до постійного житла. Багато з них проживають у тимчасових притулках або знімають житло на комерційній основі, що створює додаткове фінансове навантаження. Кабінетом Міністрів було прийнято Розпорядження № 312-р від 7 квітня

2023 р. «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках» (13). Стратегія спрямована на поліпшення механізмів підтримки, інтеграції та захисту прав внутрішньо переміщених осіб через забезпечення доступу до базових послуг і стимулювання їхньої адаптації у приймаючих громадах. Вона передбачає коротко- та середньострокові заходи для мінімізації наслідків переміщення, раціонального використання ресурсів і підтримки повернення громадян до покинутих місць проживання.

Але існуючі програми соціального житла часто не вирішують повною мірою потреби переміщених осіб, що призводить до соціальної ізоляції та погіршення психологічного стану, а в деяких випадках змушує родини проживати за кордоном або повертатися на окуповані території.

Серед цієї групи особливо вразливими є багатодітні та прийомні родини, які через свою специфічну соціальну структуру стикаються з додатковими труднощами під час пошуку та отримання відповідного житла. Багатодітні сім'ї мають підвищені потреби в житловому просторі, а прийомні родини також мають потребу в особливих умовах для догляду за дітьми. Ці проблеми поглиблюються обмеженими можливостями житлового фонду та соціальної підтримки, що ускладнює інтеграцію таких родин у нові громади після переміщення.

3. Охорона здоров'я та догляд за дітьми. Жінки-ВПО часто стикаються з труднощами у доступі до медичних послуг, особливо в питаннях репродуктивного здоров'я та догляду за дітьми. Недостатність медичних ресурсів та соціальних послуг для переміщених осіб ускладнює їхнє життя, особливо у віддалених селах, де багато з них знаходять тимчасовий притулок.

Психосоціальні проблеми. Жінки-ВПО перебувають у ситуації постійного психологічного стресу, обумовленого як вимушеним переміщенням, так і життєвими втратами, що часто включають розрив

сімейних та соціальних зв'язків. Згідно з дослідженнями, значна частина жінок-ВПО має симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та тривожних розладів(11), (14), (15). Найважчими для жінки в цьому плані є:

1. Соціальна ізоляція. Переміщення до нового місця проживання часто супроводжується відсутністю підтримки з боку родини чи друзів, розривом близьких відносин. Це посилює соціальну ізоляцію та сприяє зниженню психологічної стійкості жінок-ВПО. Брак соціальних зв'язків у нових громадах ускладнює їхню інтеграцію та доступ до соціальних ресурсів.

2. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Багато жінок-ВПО зазнають впливу психологічної травми, що принесла війна, зокрема втрати рідних, знуцання чи насильство. Ці події призводять до розвитку симптомів ПТСР, такі як повторювані спогади, порушення сну, підвищену тривожність та емоційну нестабільність. Відсутність доступу до якісної психотерапевтичної допомоги у більшості випадків ускладнює процес подолання цих симптомів.

3. Гендерно обумовлене насильство. Жінки-ВПО знаходяться в групі ризику щодо гендерно обумовленого насильства як у приватному, так і публічному житті. Під час війни та пов'язаних з нею соціальних наслідків випадки насильства, зокрема сексуального, часто залишаються без належної уваги та юридичного реагування. Доступ до правової допомоги та захисту держави залишається обмеженим, що посилює уразливість цієї категорії жінок.

Державна політика та підтримка жінок-ВПО. Державна політика щодо захисту прав ВПО в Україні базується на низці нормативних актів, включаючи закони «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»(16) та інші відповідні законодавчі ініціативи(1), (2). Проте, існуючі програми соціальної підтримки жінок-ВПО мають низку недоліків:

- Недостатність фінансування.

- Багато програм підтримки ВПО фінансуються за рахунок міжнародних донорів та недержавних організацій. Державна підтримка часто є недостатньою та обмежується наданням тимчасової допомоги, що не вирішує довгострокових проблем соціальної інтеграції.
- Недосконалість програм соціальної адаптації.
- Програми соціальної інтеграції часто не враховують специфічних потреб жінок-ВПО, особливо тих, що стосуються питання гендерної рівності та боротьби з насильством. Існує потреба у розробці гендерно-чутливих програм, що передбачають захист жінок-ВПО від дискримінації та насильства, а також підтримку їх економічної незалежності.
- Відсутність доступу до якісних медичних та соціальних послуг.
- У багатьох регіонах, де проживають жінки-ВПО, відсутній належний доступ до медичних послуг, особливо у сфері репродуктивного здоров'я та психічного здоров'я. Це призводить до подальшої маргіналізації та посилення проблем, пов'язаних із здоров'ям.

Отже, жінки-ВПО є однією з найбільш вразливих груп населення в Україні, яка зіштовхується з численними викликами на економічному, соціальному та психологічному рівнях. Для подолання цих проблем необхідні комплексні підходи, що включають активізацію державної політики у сфері соціальної підтримки, удосконалення програм соціальної інтеграції та забезпечення доступу до якісних медичних і правових послуг. Крім того, важливим є підвищення обізнаності суспільства щодо потреб жінок-ВПО та забезпечення гендерно-чутливого підходу до вирішення їхніх проблем.

1.2 Специфіка соціальної роботи з жінками-ВПО

Соціальна робота з жінками - внутрішньо переміщеними особами в Україні має унікальний характер, зосереджуючись на комплексному підході до їхніх особливих потреб і викликів. Розуміння їхнього становища вимагає

глибокого аналізу з обов'язковим урахуванням гендерної нерівності, соціальних стереотипів та економічної уразливості.

Рисунок 1.1 Складові соціальної роботи з жінками-переселенками.

Одним із ключових аспектів в цьому напрямку є гендерний підхід. Цей підхід стає основою для розуміння всіх аспектів соціальної допомоги жінкам-ВПО. Гендерно чутливий підхід враховує потреби жінок у різних сферах і надає цілісну підтримку, що допомагає зменшити нерівність і сприяти їхній соціальній безпеці. Гендерна дискримінація посилює труднощі для жінок-ВПО, зокрема у доступі до праці, соціального захисту та уникненні насильства. Гендерний підхід дозволяє розглядати ці проблеми, створюючи ефективні рішення, що відповідають реальним потребам жінок.

Втрата роботи та стабільного доходу ускладнює соціальну адаптацію, а дискримінація за ознакою статі ще більше відчужує їх від економічної незалежності. Програми, орієнтовані на підвищення професійної компетентності та можливості працевлаштування, допомагають жінкам відновити соціальну стійкість і самостійність.

Жінки часто стають єдиними годувальницями у своїх сім'ях, що створює додатковий тиск. Соціальна робота, заснована на гендерному

підході, включає психосоціальну підтримку для зниження рівня стресу та організацію ресурсів, що полегшують їхнє щоденне життя. Важливо врахувати особливу роль жінок, що обмежує їхню участь у навчальних та професійних програмах. Гендерні стратегії підтримки зосереджуються на врахуванні цих особливостей, надаючи засоби для успішної соціальної інтеграції.

Поряд з цим постає проблема гендерно обумовленого насильства. Загроза різних форм насильства, від фізичного до економічного, є гострим питанням для жінок-ВПО. Гендерний підхід спрямований на створення програм, які не лише підтримують постраждалих, а й формують запобіжні заходи, наприклад, кризові центри (24, 25) та просвітницькі кампанії(26, 27).

Взагалі принципи рівності закріплені в міжнародних документах, як-от Конвенція ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок (23), прийнятої ще у 1979 році. Але з того часу гендерний підхід у соціальній роботі на основі цих стандартів не зменшує своєї актуальності та сприяє розробці інструментів захисту прав жінок.

Таким чином, соціальна робота з жінками-ВПО за допомогою гендерного підходу є необхідною для підтримки їхнього рівноправного доступу до ресурсів, можливостей та безпеки. Це не лише інструмент допомоги, а й ключ до створення соціальної справедливості, який дозволяє жінкам відчувати себе захищеними, самостійними і впевненими у своєму майбутньому.

Важливість психосоціальної підтримки. Переміщення, втрати і травматичний досвід під час війни та інших катастроф можуть сильно впливати на психоемоційний стан жінок-ВПО. Психосоціальна підтримка є ключовим напрямком роботи з такими жінками, адже вона допомагає впоратися зі стресом, травмою, почуттям невизначеності та соціальною ізоляцією (рис.1.2). Методи цієї підтримки можуть включати консультування, групові тренінги, арт-терапію та інші психотерапевтичні практики.

Рисунок 1.2 Напрямки роботи з психосоціальної підтримки жінок-переселенок.

Психосоціальна підтримка є однією з ключових складових соціальної роботи з жінками-внутрішньо переміщеними особами, оскільки вона спрямована на подолання комплексних психологічних та соціальних проблем, що виникають унаслідок конфліктів, переселення та інших кризових ситуацій. Внутрішнє переміщення часто супроводжується високим рівнем стресу, втратами, порушенням соціальних зв'язків, що негативно впливає на психоемоційний стан жінок та їхню здатність адаптуватися до нових умов життя.

Більшість жінок-ВПО зазнають травматичного досвіду, пов'язаного з війною, насильством, втратами рідних, житла та звичного способу життя. Такі події призводять до розвитку посттравматичних стресових розладів (ПТСР), тривожних станів, депресії та інших психічних розладів. Якісним важелем в подоланні цих наслідків є психосоціальна підтримка. Вона спрямована на подолання негативних наслідків через включення власного ресурсу жінок, що пригнічений негативними обставинами. Такого результату можливо досягти через спеціалізовані терапевтичні інтервенції,

індивідуальне та групове консультування, що допомагає жінкам-ВПО відновити психоемоційну рівновагу та соціальну адаптацію.

Соціальна ізоляція є поширеною проблемою серед жінок-ВПО через втрату ключових зв'язків, які вони мали у своїх попередніх громадах. Втрата соціального оточення, підтримки родичів та друзів негативно впливає на здатність жінок адаптуватися до нових умов. Психосоціальна підтримка включає програми соціалізації, що сприяють відновленню соціальних контактів через участь у групах взаємодопомоги, організацію спільних заходів та інші форми інтеграції в нову громаду.

Вимушене переселення супроводжується не тільки фізичними труднощами, але й викликами психологічної адаптації. Жінки-ВПО часто стикаються з проблемами самоідентифікації, втрати сенсу життя, невпевненістю в майбутньому. Психосоціальна підтримка націлена на роботу з цими аспектами через методи когнітивно-поведінкової терапії, арт-терапію, групову терапію та інші підходи, які допомагають жінкам прийняти нові реалії та віднайти внутрішні ресурси для адаптації.

Для багатьох жінок-ВПО збереження психологічної рівноваги є важливим не лише для них самих, але й для їхніх родин. Вони часто відіграють ключову роль у підтримці дітей та інших членів родини, що збільшує рівень стресу. Психосоціальна підтримка зосереджується на наданні допомоги у збереженні психологічного здоров'я в умовах великих навантажень, створенні програм емоційної підтримки та розвитку навичок самодопомоги.

Психосоціальна підтримка сприяє розвитку емоційної стійкості серед жінок-ВПО, що дозволяє їм краще долати виклики, пов'язані з вимушеним переселенням. Важливим аспектом є стратегії відновлення ресурсів, які акцентують увагу на внутрішніх та зовнішніх ресурсах особистості для подолання кризових ситуацій. Така підтримка дозволяє жінкам-ВПО не тільки відновлюватися після травматичних подій, але й розвивати навички самостійного подолання труднощів у майбутньому.

Психосоціальна підтримка є невід'ємною складовою комплексної допомоги жінкам-ВПО, яка поєднується з економічною, правовою та медичною підтримкою. Цілісний підхід, який включає психосоціальну складову, дозволяє забезпечити більш ефективне відновлення жінок, допомагаючи їм не лише вирішувати поточні проблеми, але й розвивати навички для успішної інтеграції в суспільство в довгостроковій перспективі.

І, нарешті, важливим напрямком роботи з психосоціальної адаптації є постійне теоретичне та практичне вивчення міжнародних стандартів та новітніх практик в цій сфері. Психосоціальна підтримка, надана відповідно до міжнародних стандартів (зокрема, стандартів ВООЗ та Міжнародної федерації Червоного Хреста), є одним з головних напрямків роботи з ВПО у різних країнах світу(18). Такі стандарти вимагають застосування підходів, заснованих на правах людини, гендерній чутливості та визнанні важливості індивідуальних потреб кожної жінки.

Узагальнюючи, психосоціальна підтримка є критично важливою для жінок-ВПО, оскільки вона допомагає подолати наслідки травматичних подій, забезпечує соціальну адаптацію та сприяє розвитку емоційної стійкості. Цей підхід дозволяє не тільки покращити психологічний стан жінок, але й сприяє їхньому відновленню як повноцінних членів суспільства.

Правова допомога та соціальний захист. Важливою складовою соціальної роботи з ВПО є забезпечення правового захисту та доступу до соціальних гарантій. Жінки-ВПО часто стикаються з проблемами у доступі до документів, реєстрації, отриманні пільг та компенсацій. Правова допомога є ключовим інструментом для забезпечення прав і свобод жінок-ВПО. Вона сприяє відновленню їхніх законних прав, включаючи доступ до соціальних виплат, житла, медичних послуг та освіти. Без належної правової підтримки жінки-ВПО можуть зіткнутися з бюрократичними перешкодами або нерівним ставленням у процесі отримання необхідних послуг. Крім того, правова допомога допомагає забезпечити захист від насильства, яке, згідно з численними дослідженнями, часто посилюється в умовах конфлікту та

переселення. Основні напрямки роботи з правової допомоги окреслені на рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 Основні напрямки роботи з правової допомоги

Правова допомога є необхідною для того, щоб жінки-ВПО мали доступ до правосуддя. Переміщення часто призводить до втрати документів, які підтверджують їхній правовий статус, майнові права, або права на соціальні виплати. Без належної правової підтримки, жінки можуть бути виключені з правового поля, що унеможлиблює реалізацію їхніх прав. Наприклад, для багатьох жінок-ВПО важливо отримати правову консультацію щодо поновлення чи відновлення втрачених документів, вирішення майнових спорів або реєстрації нового місця проживання.

Правова допомога також відіграє ключову роль у боротьбі з дискримінацією. Жінки, які переміщені через конфлікт, часто стикаються з різними формами дискримінації — як з боку державних органів, так і з боку роботодавців. Наявність доступу до правової підтримки допомагає їм оскаржувати несправедливі рішення або дії, захищати свої трудові права та отримувати рівний доступ до соціальних благ.

В умовах збройного конфлікту та масового переміщення значно зростають ризики гендерно обумовленого насильства, зокрема домашнього

насильства, торгівлі людьми та сексуальної експлуатації. Жінки, особливо ті, що опинилися у вразливих ситуаціях без підтримки сім'ї або соціальних мереж, є більш схильними до цих загроз. Правова допомога дозволяє жінкам звертатися за захистом від таких форм насильства, надавати правову консультацію з питань подання скарг, отримання захисту від правоохоронних органів, а також забезпечувати представництво в судах.

Також важливою є допомога в подоланні гендерної дискримінації у сферах працевлаштування та соціальних виплат. Жінки-ВПО часто стикаються з додатковими бар'єрами під час пошуку роботи або при спробах отримати належні виплати, що створює нерівні умови порівняно з іншими соціальними групами. Наявність юридичних механізмів, які гарантують рівний доступ до цих можливостей, є критично важливою для забезпечення соціальної рівності.

Правова допомога сприяє захисту соціально-економічних прав жінок-ВПО, зокрема права на доступ до житла, охорону здоров'я та соціальну підтримку. Багато з цих жінок не мають можливості отримати державні виплати, субсидії або соціальні послуги через труднощі в реєстрації, що пов'язані з їхнім переміщенням. Юридична підтримка допомагає вирішувати ці проблеми, забезпечуючи доступ до адміністративних процедур та правових інструментів, які сприяють відновленню соціальних прав.

Також, важливим аспектом є правова допомога у вирішенні майнових спорів. Втрата домівки або вимушений продаж майна через переїзд призводить до складних ситуацій, в яких жінки-ВПО потребують кваліфікованого правового супроводу для захисту своїх інтересів. Це може включати захист права власності на житло, компенсацію за втрачене майно або допомогу у відновленні майнових прав.

І, звичайно, важливим напрямком залишається адвокація та захист прав жінок-ВПО на національному рівні через участь у розробці політик, спрямованих на їх підтримку. Громадські організації та правозахисні інституції часто працюють спільно з урядовими структурами для

вдосконалення законодавства, яке регулює права ВПО, забезпечення гендерної рівності та ефективного правозастосування. Це особливо важливо в умовах, коли існуючі правові норми можуть не враховувати специфічні потреби жінок-ВПО.

Таким чином, правова допомога для жінок-ВПО в Україні є життєво важливим інструментом не лише для відновлення їхніх прав і свобод, але й для інтеграції в нове соціальне середовище, забезпечення безпеки та рівних можливостей у суспільстві. В умовах продовження військових дій та економічних труднощів, правова підтримка стає одним із ключових факторів їх соціальної адаптації та захисту.

Комплексність поняття соціального захисту. Соціальний захист, включаючи державні програми підтримки, є невід'ємною складовою забезпечення гідного рівня життя для жінок-ВПО. Але тут важливо розуміти комплексність та взаємопов'язаність цього питання (рис.1.4). Це включає фінансову допомогу, забезпечення доступного житла та надання можливостей для працевлаштування. Також важливими складовими є доступ до медичних послуг та психологічна підтримка та інтеграція. Для багатьох жінок-ВПО соціальний захист є основою для стабілізації їхнього життя на новому місці та інтеграції в місцеві громади. Належні програми соціального захисту мають враховувати специфічні потреби жінок, зокрема тих, що самостійно виховують дітей або опікуються літніми родичами.

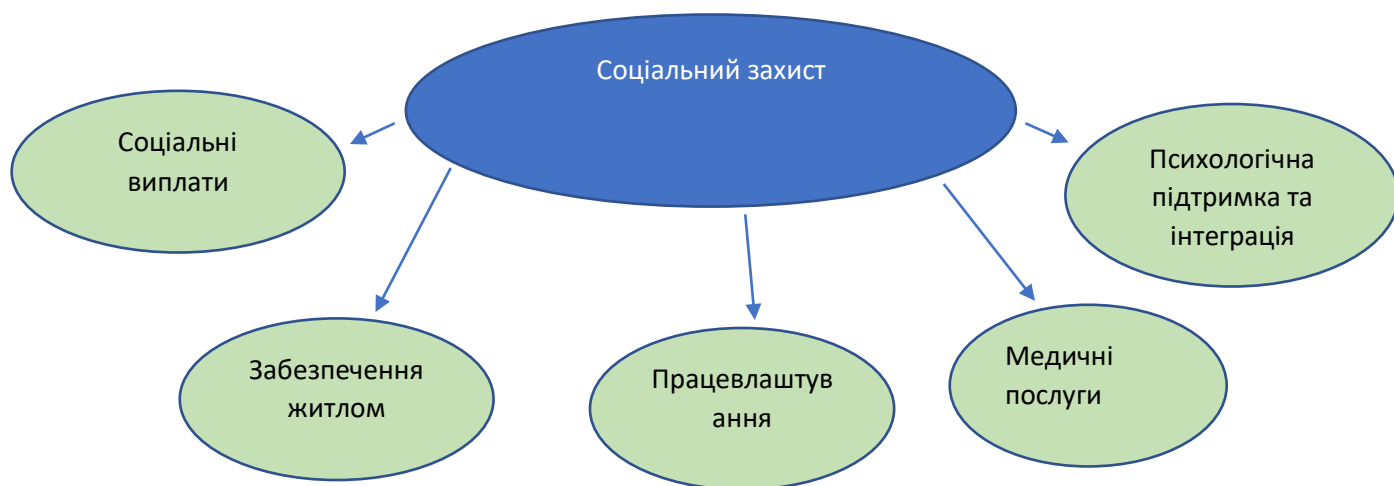

Рисунок 1.4 Складові соціального захисту жінок-ВПО.

Доступ до фінансової підтримки та соціальних виплат. Одним з основних елементів соціального захисту жінок-ВПО є доступ до фінансової підтримки та соціальних виплат. Втрата роботи, джерела доходу, а також житла є типовими для переселення, що ставить жінок перед необхідністю отримання фінансової допомоги для задоволення базових потреб, таких як харчування, одяг, медичне обслуговування та догляд за дітьми. Соціальні виплати, включаючи допомогу на проживання, одноразові грошові виплати, субсидії на оплату житла та комунальних послуг, є важливими інструментами підтримки, що дозволяють жінкам-ВПО забезпечувати базові умови для життя в нових громадах.

При цьому, отримання таких виплат часто ускладнене через бюрократичні процедури або відсутність необхідних документів. Жінки-ВПО можуть зіткнутися з труднощами під час реєстрації на новому місці, що ускладнює доступ до соціальної підтримки. Ефективний соціальний захист має включати спрощені процедури реєстрації та доступу до фінансової допомоги для ВПО, враховуючи їхні обставини.

Сьогодні жінки- переміщені особи в Україні стикаються з низкою проблем щодо доступу до фінансової підтримки та соціальних виплат. Ці проблеми часто виникають через складну бюрократичну систему, відсутність необхідних документів, недостатнє інформування та недостатню адаптацію соціальної політики до умов військового конфлікту. Ось кілька конкретних прикладів таких проблем:

Проблеми з реєстрацією статусу ВПО. Для отримання соціальних виплат жінки-ВПО повинні офіційно зареєструвати свій статус. Однак процес реєстрації може бути ускладнений через:

- Відсутність належних документів (паспорта, документів на дітей або свідоцтв про шлюб), які були втрачені під час евакуації.

- Труднощі з підтвердженням факту переміщення або втрати майна на території, що залишаються під контролем окупаційних сил, де неможливо отримати офіційні довідки або підтвердження.

- Відсутність або перевантаженість місцевих органів соціального захисту, що ускладнює або затягує процес подання заяв.

Обмежений доступ до банківських послуг

Жінки-ВПО часто стикаються з проблемами у відкритті банківських рахунків, необхідних для отримання соціальних виплат. Це може бути пов'язано з такими чинниками:

- Відсутність або втрата документів для ідентифікації особи, що є обов'язковою умовою для відкриття рахунку.

- Перевантаження банківських відділень у регіонах, де зосереджена велика кількість ВПО, що призводить до довгих черг і значних затримок у відкритті рахунків.

- Проблеми з доступом до електронних банківських сервісів через відсутність інтернету або гаджетів у місцях проживання. Затримки або не виплати соціальної допомоги

Часто виникають випадки, коли жінки-ВПО стикаються з затримками у виплаті фінансової допомоги або взагалі не отримують її через:

- Перевантаження системи соціального захисту та брак фінансових ресурсів у бюджеті, що призводить до затримок з виплатами.

- Проблеми з оновленням інформації в державних базах даних, через що виплати можуть не здійснюватися вчасно.

- Відсутність належної координації між різними державними інституціями, що займаються наданням допомоги (соціальні служби, органи місцевого самоврядування, державні фонди).

- Бюрократичні труднощі

Жінки-ВПО часто стикаються з надмірною бюрократією під час подання заяв на фінансову допомогу, що включає:

- Складні та довготривалі процеси збирання документів, необхідних для подання заяви, які можуть бути особливо важкими для жінок із дітьми або жінок похилого віку.

- Необхідність регулярно оновлювати статус ВПО для отримання допомоги, що вимагає багато часу та додаткових зусиль.

- Непрозорість процесу отримання виплат: жінки часто не знають, на яку допомогу вони мають право, як її отримати та куди звертатися у випадку затримок.

- Обмежений доступ до інформації

Багато жінок-ВПО, особливо з віддалених або сільських регіонів, стикаються з недостатньою поінформованістю про доступні їм форми соціальної допомоги. Це може бути спричинено:

- Відсутністю інтернету або недостатньою інфраструктурою в тимчасових місцях проживання.

- Відсутністю або нерегулярною роботою державних соціальних служб, які мали б надавати консультації щодо соціальної допомоги.

- Недостатньою інформованістю про те, які документи потрібно зібрати та куди подавати заяви.

- Дискримінація на місцевому рівні

Деякі жінки-ВПО можуть зіштовхуватися з дискримінацією на рівні місцевих органів влади або соціальних служб через:

- Стигматизацію переселенців як "чужинців" у нових громадах, що може призводити до упередженого ставлення під час звернень за допомогою.

- Ситуації, коли місцеві органи влади віддають перевагу жителям свого регіону в наданні соціальних виплат або пільг.

Специфічні проблеми для матерів-одиначок і жінок з дітьми

Жінки, які є матерями-одиначками або мають на утриманні дітей, стикаються з додатковими складнощами під час подання заяв на виплати, пов'язаними з:

- Необхідністю одночасно піклуватися про дітей і вирішувати адміністративні питання, що значно ускладнює процес отримання соціальних послуг.

- Недостатньою підтримкою з боку соціальних служб, що не враховують особливі потреби жінок, які самостійно виховують дітей або доглядають за родичами.

- Відсутність інклюзивних програм для вразливих категорій

Деякі категорії жінок-ВПО, такі як жінки з інвалідністю або похилого віку, багатодітні або прийомні матері, можуть не мати доступу до спеціалізованих програм соціальної підтримки, оскільки такі програми або відсутні, або їх реалізація є обмеженою. Це ускладнює їхню здатність отримувати необхідну фінансову допомогу та доступ до соціальних послуг.

Загалом, ці проблеми вимагають від уряду України та міжнародних партнерів підвищеної уваги до вдосконалення механізмів соціального захисту жінок-ВПО, а також адаптації існуючих процедур до специфічних потреб цієї вразливої категорії населення. Можливе рішення проблеми – надання послуги соціального супроводу та консультування спеціалістом з соціальної роботи державного або недержавного сектору при первинному зверненні жінки – ВПО до органів соціального захисту.

Підтримка в забезпеченні житлом. Проблема забезпечення житлом є однією з найбільш гострих для жінок-ВПО в Україні (табл 1.2). Втрата постійного місця проживання внаслідок конфлікту є поширеним явищем, що призводить до нестабільності та небезпеки для переселенців. Багато жінок-ВПО змушені шукати тимчасові варіанти проживання або опиняються в ситуації переповнених центрів для переселенців, що негативно впливає на їхнє фізичне та психологічне здоров'я. У таких умовах соціальний захист має передбачати ефективні програми забезпечення житлом для ВПО, які надають доступ до тимчасового або постійного житла на пільгових умовах.

Таблиця 1.2.

Житлові проблеми родин ВПО

Проблеми забезпечення житлом родин ВПО	Недоступність довгострокової оренди
	Відсутність державної допомоги для оренди житла (окрім пільгових категорій)
	Відсутність спеціальних програм будівництва для вразливих категорій
	Проблеми тимчасових притулків
	Порушення прав з боку орендодавців
	Нестабільність, постійна зміна орендованого житла

Державні програми, що спрямовані на компенсацію витрат на оренду житла або надання тимчасового житла, мають бути доступними для всіх ВПО, включаючи жінок. На сьогодні призупинена дія програми підтримки більшої частини ВПО (окрім пільгових категорій) згідно Постанови КМУ №332 (19). Але це була короткострокова програма екстреної підтримки переміщених осіб. Крім того, важливо розробляти та втілювати довгострокові програми будівництва та реконструкції житла для переселенців, що дозволить жінкам-ВПО не тільки отримати дах над головою, але й інтегруватися в нові громади та мати можливість розпочати нове життя.

Тобто, можна зробити висновок, що забезпечення житлом для жінок-ВПО є однією з найскладніших проблем в умовах кризи, спричиненої війною в Україні. Для вирішення цих проблем необхідна координація державних зусиль, впровадження нових програм підтримки та розвиток механізмів фінансування житлових ініціатив, які враховують специфічні потреби жінок.

Підтримка в працевлаштуванні. Для жінок-ВПО доступ до ринку праці є ключовим чинником соціально-економічної інтеграції та самостійності. Військові дії та переселення часто призводять до втрати роботи, а також

створюють додаткові бар'єри для працевлаштування, такі як відсутність відповідних навичок, професійної кваліфікації або дискримінаційні практики на ринку праці. Жінки-ВПО, особливо ті, які самостійно виховують дітей, стикаються з викликами, пов'язаними з поєднанням роботи та сімейних обов'язків, що ускладнює їхнє працевлаштування (рис.1.5).

Соціальний захист у сфері зайнятості має передбачати програми професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації для жінок-ВПО, які дозволять їм здобути нові навички та адаптуватися до вимог ринку праці. Також важливо розробляти програми, що сприяють працевлаштуванню переселенців, включаючи заходи для заохочення роботодавців наймати ВПО, створення умов для гнучкого графіка роботи та дистанційної зайнятості, що дозволяє жінкам поєднувати роботу з доглядом за дітьми.

Рисунок 1.5 Основні проблеми працевлаштування жінок-ВПО

Які існуючі державні програми підтримки працевлаштування жінок-ВПО?

Український уряд, а також міжнародні організації, усвідомлюючи серйозність проблем працевлаштування жінок-ВПО, розробили низку

програм для підтримки їхньої соціальної та економічної інтеграції. Основні з них включають:

1. Програми професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації

- Курси професійної перепідготовки в державних центрах зайнятості, які дозволяють жінкам здобути нові професійні навички у затребуваних сферах, таких як інформаційні технології, послуги у сфері догляду, адміністративна робота.

- Підтримка розвитку малого бізнесу через грантові програми та навчання підприємницьким навичкам, що дозволяє жінкам-ВПО започатковувати власні бізнеси. За офіційними даними Кабінету міністрів, «Грантова програма «Власна справа» – одна з найбільш затребуваних програм підтримки малого бізнесу. З моменту її запровадження Урядом в липні 2022 року її переможцями стали вже понад 20 тисяч людей, серед отримувачів мікрогрантів 57% жінок (22).

2. Програма підтримки підприємництва для ВПО

- Гранти на започаткування малого бізнесу. Жінки-ВПО можуть отримати гранти на розвиток підприємницької діяльності, що допомагає їм забезпечити себе та свої сім'ї.

- Навчальні програми для підприємців, які надають знання щодо ведення бізнесу, маркетингу, фінансового менеджменту та правових аспектів підприємницької діяльності.

3. Програми субсидій на працевлаштування

- Часткову компенсацію заробітної плати для роботодавців, які працевлаштовують жінок-ВПО на постійній основі.

- Програми стажування для переселенців, які дозволяють жінкам отримати перший досвід роботи в новому регіоні.

4. Підтримка в пошуку роботи через центри зайнятості

- Програми тимчасової зайнятості, що дозволяють жінкам-ВПО отримати роботу на певний період і здобути досвід для подальшого працевлаштування.

- Індивідуальні консультації з питань написання резюме та підготовки до працевлаштування.

Проблеми працевлаштування жінок-внутрішньо переміщених осіб не обмежуються лише державними програмами. Важливу роль у вирішенні цих проблем відіграють недержавні організації, міжнародні інституції та благодійні фонди, які розробляють спеціалізовані програми для підтримки економічної інтеграції жінок-ВПО (Додаток А). Такі програми спрямовані на надання фінансової, освітньої та технічної допомоги, сприяють розвитку підприємницької діяльності та створенню можливостей для професійної перепідготовки й адаптації на ринку праці.

Загалом, проблеми працевлаштування жінок-ВПО в Україні мають комплексний характер і включають як економічні бар'єри, так і соціальні виклики, такі як гендерна дискримінація та догляд за дітьми. Незважаючи на наявні державні та міжнародні програми підтримки, багато жінок продовжують стикатися з труднощами на шляху до працевлаштування та економічної незалежності. Ефективні рішення вимагають подальшого розвитку існуючих програм, підвищення їхньої ефективності, а також зосередження на довгострокових стратегіях, що сприяють соціальній та економічній інтеграції жінок-ВПО.

Доступ до медичних послуг та охорони здоров'я. Охорона здоров'я є важливим аспектом соціального захисту жінок-ВПО, особливо в умовах нестабільності та переміщення. Доступ до медичних послуг, включаючи психологічну допомогу, є критично важливим для збереження фізичного та психічного здоров'я жінок-ВПО, які часто стикаються зі стресом, тривогою та іншими психосоціальними проблемами, що виникають через втрату домівки та небезпеку для життя.

Соціальний захист має забезпечувати жінкам-ВПО безперешкодний доступ до медичних послуг, включаючи первинну медичну допомогу, консультації спеціалістів, послуги репродуктивного здоров'я та психологічну підтримку. Особливої уваги потребують вагітні жінки та жінки з дітьми, які

повинні мати доступ до якісного медичного обслуговування без дискримінації.

З метою забезпечення доступу до медичних послуг для ВПО, в Україні були впроваджені кілька програм та ініціатив, зокрема у співпраці з міжнародними організаціями, такими як ООН, ВООЗ, Міжнародний комітет Червоного Хреста. Основна увага спрямована на:

1. Надання первинної медичної допомоги:

Ці програми включають безкоштовні консультації лікарів, надання необхідних медикаментів, профілактичні заходи, вакцинацію та репродуктивне здоров'я.

2. Медичне страхування та соціальна підтримка:

Для ВПО розроблені механізми доступу до державного медичного страхування, що покриває значну частину витрат на медичні послуги.

3. Психологічна допомога:

В умовах тривалого стресу та травматичних подій важливою частиною медичної допомоги є психологічна підтримка, що надається як індивідуально, так і через групові сесії.

4. Спеціалізована медична допомога для вагітних та матерів:

В Україні діють програми з охорони материнства, включно з підтримкою вагітних жінок та новонароджених дітей, а також медичні консультації з питань репродуктивного здоров'я.

Незважаючи на існування програм, жінки-ВПО стикаються з низкою перешкод у доступі до медичної допомоги:

✓ Обмежений доступ до медичних установ:

Через переміщення багато ВПО не мають можливості отримати своєчасний доступ до лікарень або медичних центрів, особливо у віддалених районах.

✓ Брак фінансових ресурсів:

Хоча багато послуг є безкоштовними або субсидованими, витрати на лікування та медикаменти можуть бути надмірними для ВПО, які втратили свої доходи або житло.

✓ Бюрократичні перепони:

Отримання доступу до медичних послуг може ускладнюватися через складнощі з реєстрацією, необхідністю підтвердження статусу ВПО або відсутністю постійного місця проживання.

✓ Мовні та культурні бар'єри:

У деяких випадках жінки-ВПО, особливо з різних етнічних груп, можуть стикатися з проблемами розуміння медичних рекомендацій або з труднощами комунікації з медичним персоналом.

✓ Психологічні травми та стигматизація:

Багато жінок, які пережили війну, стикаються з психологічними проблемами, що ускладнює їхнє бажання або можливість звертатися за допомогою. Також існує проблема соціальної стигматизації щодо ВПО, що може впливати на доступ до медичних послуг.

Таким чином, забезпечення доступу до медичних послуг для жінок-ВПО в Україні залишається одним з найважливіших питань в умовах гуманітарної нестабільності. Підвищення рівня обізнаності, спрощення процедур доступу, надання психологічної допомоги та збільшення фінансування є необхідними кроками для покращення ситуації. Міжнародна спільнота та національні органи повинні продовжувати підтримувати ініціативи з надання медичних послуг для найбільш вразливих верств населення, зокрема жінок-ВПО, для зменшення їхньої вразливості та забезпечення здоров'я.

Психосоціальна підтримка та соціальна інтеграція. Переміщення, втрата звичного соціального середовища та пережитий травматичний досвід можуть мати довготривалі психологічні наслідки для жінок-ВПО. Соціальний захист має включати програми психосоціальної підтримки, які

допомагають жінкам долати стресові ситуації, відновлювати емоційну рівновагу та сприяють їхній соціальній інтеграції в нові громади.

Недержавні програми психосоціальної підтримки та соціальної інтеграції жінок-ВПО в Україні, мають велике значення в контексті сучасної гуманітарної кризи, спричиненої військовими діями на сході та півдні країни. Ці програми реалізуються через низку громадських, благодійних та міжнародних організацій, націлених на надання як негайної, так і довготривалої допомоги жінкам-ВПО, що опинилися у вразливій соціально-економічній ситуації.

Психосоціальна підтримка. Психосоціальна підтримка є ключовою складовою цих програм, що зосереджуються на психологічній стабілізації жінок, які зазнали впливу травматичних подій, пов'язаних із війною, переміщенням та розривом соціальних зв'язків. Основні компоненти психосоціальної підтримки включають:

1. Психологічне консультування:

Індивідуальні та групові сесії з психологами, спрямовані на допомогу у подоланні наслідків посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривожних та депресивних станів. Ці сесії допомагають жінкам справлятися з емоційною напругою, яка виникла через втрату рідних, житла та інших життєво важливих ресурсів.

2. Підтримка психічного здоров'я на рівні спільнот:

Групові заняття або тренінги, спрямовані на підвищення емоційної стійкості через техніки саморегуляції, навчання навичкам управління стресом та поліпшення міжособистісних відносин.

3. Психосвітні програми:

Навчальні семінари та тренінги, спрямовані на підвищення обізнаності щодо збереження психічного здоров'я та методів самодопомоги. Ці програми часто включають інформування про симптоми ПТСР, тривожних розладів, депресії, а також про доступні методи лікування.

4. Телефонні лінії та онлайн-консультації:

В умовах пандемії COVID-19 та безперервної війни в Україні, недержавні організації також активно впроваджують віддалену психологічну підтримку через гарячі лінії або онлайн-платформи, що дозволяє охопити ширше коло жінок-ВПО.

Соціальна інтеграція. Соціальна інтеграція є наступним важливим етапом підтримки жінок-ВПО, спрямованим на відновлення їхнього соціального статусу та економічної незалежності. Програми соціальної інтеграції охоплюють декілька напрямків:

1. Професійна підготовка та підвищення кваліфікації:

Зважаючи на втрату постійної роботи через переміщення, значна частина програм спрямована на надання жінкам-ВПО нових навичок та знань, що дозволяє їм адаптуватися до нових ринків праці. Це включає навчання з ІТ-технологій, підприємництва, соціального бізнесу та інших галузей, що є актуальними на сучасному ринку праці.

2. Сприяння працевлаштуванню:

Програми також включають допомогу у працевлаштуванні через партнерства з місцевими бізнесами, організацію ярмарків вакансій, а також надання консультацій з питань пошуку роботи, написання резюме, підготовки до співбесід.

3. Підтримка підприємницьких ініціатив:

Окремі програми передбачають мікрофінансування або грантову підтримку для жінок-ВПО, які прагнуть започаткувати власний бізнес. Це може включати як фінансову допомогу, так і надання консультацій щодо управління бізнесом та маркетингових стратегій.

4. Гендерна рівність та розширення прав і можливостей:

Важливим аспектом багатьох програм є підтримка гендерної рівності та розвиток лідерського потенціалу жінок. Вони спрямовані на розширення прав і можливостей жінок-ВПО, їхню участь у місцевих громадах, суспільно-політичних процесах та рішеннях.

5. Соціальна підтримка та інклюзія:

Програми також включають заходи зі сприяння інтеграції жінок-ВПО у нові соціальні колективи. Це можуть бути ініціативи з інтеграції дітей у нові школи, організація дозвілля для сімей, забезпечення тимчасового або постійного житла, соціальна допомога в питаннях охорони здоров'я та догляду за дітьми.

Виклики та перспективи: попри важливість і досягнення недержавних програм у підтримці жінок-ВПО, існує низка викликів, які необхідно враховувати для підвищення ефективності таких ініціатив. Серед основних проблем можна виокремити:

- Недостатнє фінансування: Багато організацій стикаються з обмеженими ресурсами, що впливає на обсяги та тривалість програм.

- Проблеми координації між організаціями: Відсутність системної координації між різними недержавними організаціями та державними структурами може знижувати ефективність допомоги та створювати дублювання послуг.

- Соціальні та культурні бар'єри: У деяких випадках жінки-ВПО стикаються з дискримінацією або труднощами у доступі до ресурсів через свої соціальні статуси або культурні відмінності.

Незважаючи на ці виклики, перспективи розвитку недержавних програм підтримки жінок-ВПО є обнадійливими завдяки активній міжнародній допомозі, зростанню громадянської активності та збільшенню уваги до питань гендерної рівності й соціальної інклюзії.

Адвокація прав жінок-ВПО на рівні державної політики. Ефективна система соціального захисту жінок-ВПО не може існувати без належної державної політики, яка враховує специфічні потреби та виклики, з якими стикаються ці жінки. Розробка та впровадження таких політик є критично важливою для забезпечення рівних можливостей для жінок-ВПО, включаючи рівний доступ до працевлаштування, житла, охорони здоров'я та соціальної підтримки.

Адвокаційні стратегії та інструменти. Основною метою адвокації прав жінок-ВПО є створення сприятливого правового та політичного середовища, яке гарантувало б їхні права, захищало від дискримінації і забезпечувало рівний доступ до ресурсів та послуг. Для цього використовуються наступні стратегії та інструменти:

1. Партнерство з громадськими організаціями та міжнародними інституціями.

Одним із важливих аспектів адвокаційної діяльності є співпраця між українськими громадськими організаціями та міжнародними правозахисними структурами, такими як ООН Жінки, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Агентство ООН у справах біженців (UNHCR), та іншими. Ця співпраця дозволяє піднімати питання прав жінок-ВПО на міжнародному рівні, залучати фінансування для програм допомоги та підтримки, а також впливати на внутрішньополітичні процеси в Україні.

2. Юридичне лобіювання та правова реформа. Одним із ключових інструментів адвокації є юридичне лобіювання змін до законодавства. Українські та міжнародні організації працюють над удосконаленням нормативно-правової бази, що регулює права ВПО, включаючи жінок. Важливими напрямками є інтеграція положень, що забезпечують захист від гендерної дискримінації, доступ до соціального захисту, прав на житло, освіту та працевлаштування.

3. Моніторинг державної політики та правозахисні ініціативи. Адвокація включає постійний моніторинг дотримання прав жінок-ВПО, а також аналіз ефективності державних програм соціального захисту, інтеграції та працевлаштування. Громадські організації регулярно публікують аналітичні звіти та рекомендації для уряду, що стосуються покращення реалізації прав ВПО на місцевому та національному рівнях.

4. Громадські кампанії та інформаційні ініціативи. Важливою складовою адвокаційної роботи є громадські інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності населення та державних органів про

проблеми та права жінок-ВПО. Такі кампанії часто супроводжуються медійною підтримкою, використанням соціальних мереж та організацією публічних заходів, круглих столів та форумів для обговорення цих питань.

5. Залучення жінок-ВПО до адвокаційної діяльності. Одним із найуспішніших підходів до адвокації є безпосередня участь жінок-ВПО у процесах захисту своїх прав. Жінки, які мають досвід переміщення, залучаються до обговорення законодавчих ініціатив, беруть участь у підготовці рекомендацій для уряду, а також виступають на публічних заходах як представниці спільноти.

Основні напрями адвокації прав жінок-ВПО:

1. Гендерно-чутлива державна політика. Упровадження принципів гендерної рівності є ключовим пріоритетом адвокаційної діяльності. Організації, що займаються адвокацією, працюють над інтеграцією гендерного компоненту в державні стратегії допомоги та інтеграції ВПО. Це включає розробку програм соціального захисту, орієнтованих на потреби жінок, зокрема в галузі охорони здоров'я, освіти та працевлаштування.

2. Права на житло та соціальну підтримку. Адвокація прав жінок-ВПО спрямована на вирішення проблеми доступу до житла та соціальної допомоги. Жінки-ВПО часто стикаються з труднощами у доступі до державних житлових програм, що є значним бар'єром для їх соціальної та економічної стабільності. Адвокаційні ініціативи націлені на створення умов для забезпечення рівного доступу до житла через державні або муніципальні програми.

3. Економічні права та працевлаштування. Підвищення економічної самостійності жінок-ВПО через захист їх прав на працю та доступ до ринку праці є важливим аспектом адвокаційної діяльності. Це передбачає розробку політик, що сприяють професійному розвитку та підвищенню кваліфікації жінок, а також зменшенню гендерної дискримінації в галузі працевлаштування.

4. Право на захист від гендерно обумовленого насильства. Особливе місце в адвокаційних стратегіях посідає боротьба з гендерно обумовленим насильством, якому піддаються жінки-ВПО в умовах збройного конфлікту та переміщення. Адвокаційні ініціативи зосереджуються на розробці законодавства, що посилює захист від насильства, а також на впровадженні національних програм запобігання насильству та наданні допомоги постраждалим.

Адвокація прав жінок-ВПО продовжує бути важливою частиною процесу відновлення та соціальної інтеграції в Україні. Ініціативи спрямовані на посилення правового захисту, покращення умов життя та підвищення обізнаності суспільства щодо проблем і потреб жінок-ВПО.

Державна політика має ґрунтуватися на гендерно-чутливому підході, що враховує специфічні потреби жінок-ВПО, особливо тих, хто є головними опікунами дітей або інших членів сім'ї. Крім того, важливим є активне залучення громадських організацій та правозахисних інституцій до розробки та моніторингу реалізації таких політик, що сприятиме більш ефективному реагуванню на виклики, з якими стикаються жінки-ВПО.

Таким чином, соціальний захист жінок-ВПО в Україні є ключовим інструментом забезпечення їхньої стабільності та добробуту в умовах кризових ситуацій. Ефективний соціальний захист сприяє не лише матеріальній підтримці жінок-ВПО, але й їхній інтеграції в суспільство, захисту їхніх прав та відновленню повноцінного життя.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЖІНКАМ-ВПО

2.1. Характеристика авторської програми «Через терни до зірок» для соціальної допомоги жінкам, які вимушено мігрували через війну

Актуальність дослідження соціальної роботи з жінками – внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні обумовлена значними соціальними викликами, з якими зіштовхується держава в умовах військового конфлікту та масових переміщень населення. Згідно зі статистикою, велика частка ВПО – це жінки, які особливо вразливі до соціально-економічних та психологічних наслідків вимушеної міграції. Вони стикаються з проблемами інтеграції у нові громади, пошуку житла та працевлаштування, доступу до медичних і соціальних послуг, а також виховання дітей у стресових умовах. Ці фактори потребують специфічного підходу в соціальній роботі, який враховує гендерні аспекти та забезпечує підтримку не лише на рівні базових потреб, але й сприяє психологічній реабілітації та соціальній адаптації.

Дослідження соціальної роботи з жінками-ВПО в Україні є важливим для формування стратегій довгострокової підтримки та реінтеграції цих жінок у суспільство. Воно дозволяє виявити специфічні потреби цієї категорії населення, оцінити ефективність чинних соціальних програм та розробити нові методики соціальної роботи, орієнтовані на гендерні особливості та психосоціальну підтримку. Такі дослідження сприяють удосконаленню політики соціальної захищеності жінок-ВПО, що є ключовим аспектом у зниженні соціальної напруги та забезпеченні стабільного розвитку українського суспільства в умовах війни та постконфліктного відновлення.

Соціальна робота з жінками – внутрішньо переміщеними особами (ВПО) є важливою сферою дослідження в умовах зростання кількості людей, змушених залишити свої домівки через війну в Україні. Основна проблема

полягає у забезпеченні таких жінок належною психологічною підтримкою, доступом до соціальних послуг та можливостями для соціальної інтеграції. Ці питання є критично важливими для зменшення рівня соціальної ізоляції, покращення психологічного стану та забезпечення стабільності їхнього побуту, що є ключовими завданнями як для соціальних працівників, так і для науковців у сфері соціальної політики та соціальної роботи. Зрозуміло, що від успішного вирішення даних питань залежить доля наступних поколінь українців.

Значний внесок у дослідження цієї проблематики зробили міжнародні організації, такі як ООН Жінки та Міжнародна організація з міграції (МОМ), які проводять моніторинг стану внутрішньо переміщених жінок в Україні. Їхні публікації містять дані про найбільш актуальні виклики, з якими стикаються ці жінки, зокрема проблеми домашнього насильства, відсутності житла та труднощі з доступом до соціальних гарантій. Водночас ці дослідження надають рекомендації для покращення соціальної підтримки та розробки стратегій довгострокової інтеграції жінок-ВПО в приймаючі громади.

Останні дослідження у сфері соціальної роботи з жінками – внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні висвітлюють широкий спектр проблем, пов'язаних із соціальною та психологічною адаптацією цієї групи. Наприклад, у працях О. Семигіної[28] та О. Карпенко[29] акцентується на необхідності формування інтегрованих моделей надання соціальних послуг, які б включали психологічну підтримку, професійну реабілітацію та заходи щодо забезпечення гендерної рівності. Особлива увага приділяється питанням дискримінації жінок-ВПО на ринку праці та проблемам доступу до медичних і соціальних послуг.

Програма для роботи з жінками-переселенками зосереджується на загальновідомих принципах програм з розвитку лідерських навичок та соціальної адаптації, але враховує специфіку кожної життєвої ситуації, досвіду переселення, травм, а також соціальних та культурних викликів.

Основними акцентами є підтримка емоційної стійкості, розвиток лідерських і соціальних навичок, а також адаптація в новому середовищі. Програма сприяє не лише інтеграції жінок у нове середовище, але й їхній соціальній активності та професійній самореалізації.

Мета програми:

Підтримка емоційної стабільності та розвиток лідерських якостей жінок-переселенок, допомога в їхній адаптації до нового середовища, а також надання можливостей для особистісного розвитку, соціальної активності та професійного зросту.

Завдання програми:

1. Емоційна підтримка та адаптація – допомогти жінкам впоратися з наслідками вимушеного переселення, надання психологічної допомоги та підтримки.

2. Розвиток лідерських якостей – сприяти розвитку навичок лідерства, особистої мотивації, самопізнання та управління стресом.

3. Формування соціальної активності – підтримати розвиток соціальних навичок, професійних здібностей, допомога у створенні спільноти підтримки.

4. Професійна освіта та підвищення компетенцій – надання можливостей для навчання та розвитку професійних навичок, які гарантують отримання стабільного доходу родині.

5. Зміцнення почуття гідності та самостійності – допомогти жінкам відчувати впевненість у своїх силах та здатність впливати на своє життя і на життя громади.

Основні компетенції:

1. Емоційна – спрямована на навчання методам самоконтролю, подолання стресу та розуміння емоцій.

2. Пізнавальна – знайомить жінок з новою професією, надає інформацію щодо прав жінок, можливостей у нових соціальних умовах.

3. Практична – розвиває навички аналізу особистих можливостей, розвитку професійних здібностей.

4. Творча – забезпечує розвиток креативних здібностей, можливість самовираження через ремісництво та творчі проекти.

5. Соціальна – стимулює соціальну активність, участь у громадському житті, підтримує ініціативи, спрямовані на допомогу іншим переселенкам.

Структура програми:

Заняття проходять щонеділі й обмежені часом 1-1,5 годин. Кожне заняття складається з трьох частин:

1. Вступна частина – створення емоційного контакту, налаштування на роботу, коротке обговорення попередніх тем.

2. Основна частина – інтерактивні вправи та тренінги з розвитку лідерських і соціальних навичок.

3. Заключна частина – рефлексія, обговорення досягнень, обмін досвідом.

Складові занять:

1. Емоційна стійкість – техніки подолання стресу, самоконтроль, робота з негативними емоціями.

2. Особистісний розвиток – формування життєвих цілей, аналіз власних можливостей, розвиток впевненості.

3. Професійність та самореалізація – розвиток нових професійних навичок, робота з мотивацією, організація підтримки в робочому колективі та громаді.

4. Соціальна адаптація – розуміння нових соціальних правил, інтеграція у нове середовище, розвиток взаємодії в колективі.

Прогнозований результат:

Учасниці програми отримають:

- знання щодо подолання стресу, управління емоціями та методи самопідтримки;

- навички критичного мислення, самоаналізу та управління особистими ресурсами;

- професійні та організаторські здібності, що дозволять жінкам брати активну участь у житті громади;
- досвід командної роботи, соціальної активності та взаємодії з іншими людьми;
- можливості для самореалізації та інтеграції у нове соціальне середовище.

Для прикладу наведемо план-конспект одного заняття згідно програми.

Тема заняття: Емоційна підтримка та розвиток навичок самоконтролю.

Тривалість: 1,5 години.

Мета заняття: Допомогти учасницям освоїти техніки управління емоціями та подолання стресу, сприяти розвитку самопізнання та зміцненню емоційної стійкості.

Структура заняття

1. Вступна частина (15 хв)

- Привітання: Організатор вітає учасниць, пропонує їм поділитися своїм настроєм за допомогою одного слова або символу(можливо запропонувати картки з символами).

- Коротке обговорення попередньої теми: Питання до групи: «Що з минулого заняття було корисним? Як це допомогло у вашому повсякденному житті?».

- Мотивація до заняття: Пояснення значення теми, її користі для подолання стресу та важливості розвитку самоконтролю. Розмова про те, що емоційна стійкість є основою для прийняття впевнених рішень і створення відчуття внутрішньої безпеки. Організатор наводить до прикладу свою історію, що підтверджує думку про важливість емоційної стійкості.

2. Основна частина (60 хв)

- Вправа «Емоційна хвиля» (15 хв):

- Мета: Вчитися розпізнавати та приймати свої емоції.

- Процес: Учасницям пропонують протягом хвилини закрити очі, відчуті емоції, які вони відчувають зараз, і візуалізувати їх як хвилю. Після

цього кожна ділиться з групою, якою була ця «хвиля», як її можна описати, та чи змінилася вона під час спостереження.

- Інтерактивна лекція «Техніки подолання стресу» (15 хв):

- Основні теми: Дихальні практики (наприклад, глибоке дихання або метод «4-7-8»), техніка м'язової релаксації, візуалізація спокійного місця.

- Практичне застосування: Разом з групою проводиться коротка дихальна вправа на розслаблення, під час якої всі учасниці можуть відчувати її дію.

- Групова робота «Створення власного ресурсу спокою» (20 хв):

- Мета: Учасниці отримують можливість створити образ або список речей, які приносять їм відчуття безпеки та спокою.

- Процес: Учасниці діляться на пари або невеликі групи, де обговорюють, що допомагає їм зберігати внутрішній спокій у важких ситуаціях. Потім кожна створює власний «ресурсний список» або малює образ, який символізує для них спокій.

- Рольова гра «Спокій у складних ситуаціях» (10 хв):

- Мета: Відпрацювати на практиці навички управління емоціями.

- Процес: Група розділяється на дві невеликі команди, кожній з яких дається ситуація, що може спричинити стрес. Завдання команди — обговорити, як можна застосувати навички самоконтролю та управління емоціями у цій ситуації. Далі кожна команда представляє свій підхід.

3. Заключна частина (15 хв)

- Рефлексія та обмін досвідом: Учасниці діляться своїми враженнями та думками щодо сьогоднішніх вправ. Запитання до групи: «Що з сьогоднішнього заняття було найбільш корисним для вас?».

- Домашнє завдання: Пропонується записати свій емоційний стан протягом тижня, фіксуючи моменти, коли застосовували одну з технік подолання стресу, обговорених на занятті.

- Заключне слово: Організатор дякує учасникам за активність і зазначає, як важливо продовжувати працювати над своєю емоційною стійкістю.

Ресурси

- Папір, ручки, кольорові олівці для вправи з візуалізації ресурсу спокою, картки з малюнками.

- Спокійна музика для дихальної вправи (ноутбук).

Очікуваний результат

Після заняття учасниці:

- здобудуть практичні знання щодо подолання стресу;
- зможуть застосувати техніки управління емоціями у складних ситуаціях;

- навчаться створювати особистий ресурс для підтримки емоційної стабільності.

Це заняття сприятиме зміцненню емоційної компетенції, що є одним із ключових елементів програми, спрямованої на емоційну підтримку та адаптацію жінок-переселенок.

2.2. Методичні рекомендації щодо впровадження авторської програми

Програма «Через терни до зірок» спрямована на всебічну підтримку жінок, які вимушено перемістилися через війну, надаючи їм можливості для емоційної стабілізації, адаптації та професійного зростання. Рекомендації описують кроки, методи та підходи для ефективного впровадження програми, зважаючи на особисті потреби учасниць і специфіку їх життєвих обставин.

1. Організація підготовчого етапу

- Визначення місця проведення занять: Бажано, щоб заняття проходили в безпечному, комфортному приміщенні, яке дозволяє учасницям відчувати

себе розслаблено. Малий простір із затишним інтер'єром сприятиме неформальній атмосфері. Можливо використовувати місце обіднього відпочинку або ресурсну кімнату на підприємстві.

- Залучення спеціалістів: До реалізації програми варто залучити фахівців з соціальної роботи, психології та професійної орієнтації, які можуть надавати емоційну та професійну підтримку. Бажано, щоб один фахівець проводив більшість занять, доповнюючи їх неформальним індивідуальним спілкуванням з учасницями. Іноді можна залучати окремих фахівців – психолога, арт-терапевта та інших.

- Забезпечення ресурсами: Матеріали для творчих вправ, арт-терапії, практичних занять, наприклад, папір, кольорові олівці, фарби, а також техніка для презентацій чи медитаційної музики.

2. Методичні підходи до проведення занять

Структура кожного заняття

Заняття програми поділяються на три основні частини:

1. Вступна частина (10-15 хв)

- Завдання: Встановлення контакту між учасницями та налаштування їх на роботу.

- Методи: Застосування «кола підтримки» для обміну думками, настройового «чек-іну» для визначення емоційного стану кожної учасниці.

2. Основна частина (60 хв)

- Завдання: Виконання інтерактивних тренінгів, що розвивають лідерські, соціальні навички та емоційну стійкість.

- Методи: Рольові ігри для розвитку соціальної адаптації, творчі майстер-класи для емоційного самовираження, тренінги на формування лідерських якостей та вміння долати стрес.

- Варіанти вправ: Наприклад, техніки дихання для управління стресом, вправи на візуалізацію позитивних ситуацій, вправи для визначення та досягнення цілей.

3. Заключна частина (15 хв)

- Завдання: Підведення підсумків, рефлексія та обмін досягненнями.

- Методи: Рефлексивне обговорення, «зворотний зв'язок» щодо корисності пройдених технік та методів, запитання для роздумів.

3. Методи, які сприяють розвитку ключових компетенцій

1. Емоційна компетенція

- Вправи для самоконтролю та подолання стресу: Дихальні вправи, техніка «заземлення», візуалізація.

- Робота з емоціями: Вправи на визначення власних емоцій, ведення «емоційного щоденника».

2. Пізнавальна компетенція

- Інформаційні сесії: Під час занять надавати інформацію про права жінок та можливості для професійної самореалізації.

- Інтерактивні лекції: Залучення спеціалістів, які допоможуть учасницям отримати корисну інформацію з юридичних та соціальних питань.

3. Практична компетенція

- Розвиток професійних навичок: Практичні заняття з основ підприємництва, фінансової грамотності або отримання нових професійних компетенцій.

- Навчання самопрезентації: Тренінги з написання резюме, проходження співбесід.

4. Творча компетенція

- Арт-терапія: Заняття з використанням ремесел, арт-технік, що дозволяють учасницям виразити себе, знизити тривожність та відчуття задоволення від створення.

- Творчі проєкти: Проведення майстер-класів, наприклад, з декоративного мистецтва або виготовлення прикрас.

5. Соціальна компетенція

- Рольові ігри та обговорення: Інтерактивні вправи для відпрацювання соціальних навичок, моделювання поведінки в реальних ситуаціях.

- Створення підтримуючої спільноти: Заохочення учасниць до активної підтримки одна одної.

4. Оцінка результатів програми

- Анкетування учасниць: До та після завершення програми проводити анонімні опитування для оцінки змін у емоційному стані, рівні впевненості, професійній готовності та соціальній активності.

- Регулярні зустрічі з фахівцем: Протягом реалізації програми соціальний працівник проводить регулярні індивідуальні зустрічі з учасницями для моніторингу прогресу, обговорення викликів та підтримки.

5. Рекомендації щодо забезпечення ефективності програми

- Гнучкість у підході: Уважно реагувати на потреби та зворотний зв'язок учасниць, адаптуючи теми або методи занять відповідно до їх індивідуальних потреб.

- Підтримка мотивації: Під час занять використовувати приклади успішних жінок-переселенок, які змогли досягти стабільності та успіху в нових умовах.

- Інформування про можливості подальшого навчання та працевлаштування: Під кінець програми забезпечити учасниць ресурсами, інформацією та контактами для подальшого розвитку у професійній сфері, професійного навчання або створенні власного бізнесу.

Ці методичні рекомендації допоможуть фахівцям забезпечити ефективне впровадження програми «Через терни до зірок», підтримуючи жінок-переселенок у відновленні емоційної стійкості та розвитку ключових навичок для успішної адаптації та інтеграції в нову громаду.

ВИСНОВКИ

Жінки, які стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) через військову агресію Російської Федерації, формують одну з найбільш вразливих соціальних груп в Україні. Вимушена міграція супроводжується численними соціально-економічними викликами, посиленими гендерною дискримінацією та підвищеними ризиками гендерно обумовленого насильства. Їхнє становище ускладнюється браком стабільного доходу, обмеженим доступом до житла та медичних послуг, а також високим рівнем психологічного стресу, що зумовлено вимушеним розривом соціальних зв'язків та розвитком посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Інтеграція жінок-ВПО в нові громади відбувається в умовах недостатньої державної підтримки та обмеженого доступу до соціальних і правових ресурсів, що погіршує їхню соціальну та економічну адаптацію. На державному рівні, попри наявність програм допомоги, існує гостра потреба у впровадженні гендерно-чутливих підходів, які враховують специфічні проблеми та потреби цієї групи. Тому жінки-ВПО потребують комплексної підтримки, що включає психологічну допомогу, правовий захист, соціально-економічну підтримку та доступ до якісних медичних послуг для успішної інтеграції та соціальної стабільності.

В даній роботі:

1. Проаналізовано основні фактори вразливості жінок-ВПО, пов'язані з вимушеним переміщенням, гендерною дискримінацією та підвищеними ризиками гендерно обумовленого насильства.

2. Виявлено ефективні методи та підходи соціальної роботи, що враховують потреби та особливості жінок-ВПО, для сприяння їхній соціальній адаптації та психологічній стабільності.

3. Надано оцінку ролі гендерно чутливого підходу в соціальній роботі з жінками-ВПО та його вплив на підвищення їхньої соціально-економічної стійкості.

4. Розроблено практичні рекомендації для фахівців соціальної роботи щодо забезпечення комплексної підтримки та захисту прав жінок-ВПО.

5. Узагальнено наукові підходи до інтеграції жінок-ВПО у приймаючі громади, через розробку авторської програми «Через терни до зірок».

Соціальна робота з жінками – внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні потребує комплексного та індивідуалізованого підходу, враховуючи специфічні виклики, з якими стикаються жінки під час вимушеного переселення. Зокрема, особлива увага повинна бути приділена наданню психологічної допомоги, подоланню посттравматичних стресових розладів, а також забезпеченню доступу до соціальних і медичних послуг. Підтримка емоційної стійкості та розвиток лідерських якостей є важливими факторами, що сприяють успішній адаптації та інтеграції жінок-ВПО у нове соціальне середовище.

Другий аспект стосується необхідності розвитку й удосконалення програм професійної реабілітації та соціальної інклюзії, які дозволяють жінкам-ВПО отримати нові професійні навички та забезпечити економічну стабільність для себе та своїх родин. Важливим є також формування соціально активних спільнот серед переселенок, що сприяє їхній взаємній підтримці та соціальній інтеграції. Подальші дослідження і практичні ініціативи мають бути спрямовані на посилення інституційної спроможності соціальних служб і розвиток гендерно чутливих підходів до соціальної роботи з цією вразливою категорією населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 329 від 27.04.2018 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України та визнання такою, що втратила чинність, постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1022». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2018-%D0%BF#Text>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 505 від 01.10.2014 року «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP140505>
3. І. О. Григоренко, Н. М. Савельєва. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
4. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні знову зростає, – дані МОМ: веб-сайт. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kilkist-ynutrishnoperemishchenykh-osib-v-ukrayini-znovu-zrostaye-danimom>).
5. Ірина Хомишин. Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. Вісник національного університету «Львівська політехніка». № 884. 2017. С. 186–192.
6. Лук'янова К. А. Особливості соціально-педагогічної роботи з переселенцями в Україні: реалії та перспективи. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна, 2015. Вип. 24. С. 71–83.
7. О. Т. Риндзак. Соціокультурні інтеграції внутрішньо переміщених осіб у регіональному виборі. Науково-практичний журнал «Регіональна економіка». № 3. 2016. С. 120–127.
8. Ю.Л. Бриндіков. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в системі соціальних служб(приклад Хмельницького міського центру соціальних служб). Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». Вип. 63. Том 2, 2023, с.135-140.

9. Т. В. Перегудова. Надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам за принципом соціально-трудової інклюзії. Науковий журнал «Демографія та соціальна економіка». 2022, № 3 (49) С.145-163.

10. Дослідження «Жінки як внутрішньо переміщені особи в умовах війни» Аналітичного центру ЮрФем за технічної підтримки UN Women Ukraine / ООН Жінки в Україні, заг. ред. Лілії Олійник, URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-%D0%92%D0%9F%D0%9E-%D0%AE%D1%80%D0%A4%D0%B5%D0%BC-.pdf>

11. Р. Пападопулос. Травма вимушеного переміщення: шлях до розуміння і одужання. Київ: Лабораторія, 2022.

12. «Дієвість політики підтримки економічної активності внутрішньо переміщених жінок як складової раннього відновлення України», дослідження, автори -, – К., 2024. URL: <https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/04/03/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82.indd.pdf>

13. Розпорядження № 312-р від 7 квітня 2023 р. «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text>

14. «Дослідження проблем і потреб внутрішньо переміщених осіб: результати» URL: https://ag.com.ua/news/doslidzhennya-problem-i-potreb-vnutrishno-peremischenih-osib-rezultati_670/

15. З.В.Спринська. «Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб», збірка «Теорія і практика сучасної психології» №6, 2018 р. – ст.50. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/6_2018/11.pdf

16. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

17. Д. Гроувз, Д. Фавас, К. Оленік. «Інтеграція психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в молодіжні програми: інструментарій» URL: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/Instrumentariy_Intehratsiia_PZPSP_v_molodizhni_prohramy.pdf

18. Технічна записка із впровадження протоколу ООН про надання допомоги жертвам сексуальної експлуатації URL: <https://psea.interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/2022-07/Technical%20Note%20on%20the%20Implementation%20of%20the%20UN%20Protocol%20on%20the%20Provision%20of%20Assistance%20to%20Victims%20of%20SEA%20%28UKR%29.pdf>

19. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» від 20 березня 2022 р. № 332 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>

20. Довідник житлові програми для внутрішньо переміщених осіб: огляд на березень 2020 року, Київ, 2020 URL: <https://archive.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/zhytlovi-programy-dlya-vpo.pdf>

21. «Звіт про внутрішнє перміщення населення в Україні. Опитування загального населення, раунд 16, квітень 2024» URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf

22. «Власна справа: понад 20 тисяч українців отримують від держави гранти на розвиток бізнесу» Урядовий портал від 17.10.2024 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vlasna-sprava-ponad-20-tysiach-ukraintsiv-otrymaiut-vid-derzhavy-hranty-na-rozvytok-biznesu>

23. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

24. Кризовий центр для жінок із дітьми «Місто Добра» URL:
https://kyivcity.gov.ua/pilhy_dovidky_ta_sotsialnyi_zakhyst/inshi_sotsialni_pytannya/krizoviy_tsentr_dlya_zhinok_iz_ditmi_misto_dobra/

25. «У Сумах створено ресурсний центр допомоги жінкам ВПО, які знаходяться у кризовій ситуації», Громадський простір від 16.06.2023 р. URL:
<https://www.prostir.ua/?news=u-sumah-stvoreno-resursnyj-tsentr-dopomohy-zhinkam-vpo-yaki-znahodyatsya-u-kryzovij-sytuatsiji>

26. «Жінка для жінки», електронне видання Центр гендерної культури, опубліковано деєнмарті на 28 Квітня, 2023 р. URL:
<https://www.genderculturecentre.org/zhinka-dlya-zhinki/>

27. Центр "Жіночі перспективи" URL:
https://www.facebook.com/ZahidnoukrainskijCentrZinociPerspektivi/?locale=uk_UA

28. СемігінаТ. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL:
https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddf6ae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf

29. Карпенко О. Опіка над дітьми як наукова проблема: міждисциплінарний підхід / О. Карпенко // Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка. - 2016. - Вип. 3. - С. 138–144. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2016_3_18

30. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. URL:
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf>

31. Беззубко Л., Беззубко Б. Удосконалення нормативно-правового забезпечення вирішення житлової проблеми вимушених переселенців.

Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 3 (42). С. 61—68. URL: <http://nowar.nbuiv.gov.ua/post/0000163>

32. Модернізація соціально-трудової сфери Донбасу: загрози та можливості: наукова доповідь / за ред. канд. екон. наук В. В. Близнюк; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування. НАН України». Київ, 2017. 136 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/297.pdf>

33. Непомнящий О. М. Теоретичні підходи до створення комплексної моделі надання допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні. Теорія та практика державного управління. 2016. № 1 (52). С. 1—6.

34. Законодавче забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій: здобутки та завдання. Голос України. № 200 (7700). 23 жовт. 2021. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/GolosUK/213023.html>

35. Перегудова Т. В. Охоплення соціальною допомогою внутрішньо переміщених осіб як критерій ефективності заходів адаптації. Україна: аспекти праці. 2016. № 7—8 (грудень). С. 43—50. URL: https://library.wunu.edu.ua/libsearch/DocDescription?doc_id=356992

36. Перегудова Т. В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: європейські уроки для України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»: зб. наук. праць. Одеса. Вип. 19. 2016. С. 98—102.

37. Глобальні цілі сталого розвитку 2015—2030. UNDP Україна. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>

38. Гьокхан Д. Сучасні міграційні процеси: проблема адаптації та інтеграції мігрантів в об'єднаній Європі. Філософські науки. Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка. Випуск 1(82). 2016. С.35-44.

39. Кривенко Ю. Глобалізаційний контекст міграційних процесів в Україні. Дис. ... канд. філос. Наук. Київ, 2012. 185 с.

40. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г.

Кісарчук. – К. : ТОВ “Видавницт-во “Логос”. 2015. URL:
<http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/handle/123456789/2108>

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні недержавні програми підтримки працевлаштування жінок-ВПО в Україні.

Міжнародна організація з міграції (МОМ)

Міжнародна організація з міграції відіграє важливу роль у підтримці працевлаштування ВПО в Україні, зокрема жінок. МОМ реалізує кілька програм, спрямованих на підтримку економічної інтеграції переселенців, що включають:

- Програми професійної підготовки та перепідготовки для жінок-ВПО. Це включає курси з розвитку підприємницьких навичок, навчання у сфері інформаційних технологій, готельного бізнесу, соціальних послуг тощо.

- Фінансова підтримка малого бізнесу. МОМ надає гранти для започаткування або відновлення малого бізнесу, що дозволяє жінкам-ВПО самостійно забезпечувати себе роботою та інтегруватися в нові громади. Наприклад, у межах однієї з програм ВПО можуть отримати до 50 000 грн для започаткування власної справи або на розвиток бізнесу.

- Програми соціальної інтеграції. Крім професійної підготовки, МОМ організовує заходи з соціальної адаптації, зокрема тренінги з лідерства, мотивації та психологічної підтримки для жінок.

Програма розвитку ООН (ПРООН)

ПРООН активно співпрацює з урядом України та місцевими громадами для підтримки жінок-ВПО в їхньому працевлаштуванні та розвитку професійних навичок. Ключові напрями діяльності ПРООН включають:

- Підтримка розвитку підприємництва. Програми ПРООН спрямовані на надання грантів для жінок-ВПО з метою започаткування бізнесу, а також на забезпечення доступу до професійної консультаційної підтримки.

- Професійне навчання та тренінги. ПРООН організовує різні тренінги та навчальні курси, зокрема у сферах аграрного бізнесу, креативних індустрій

та соціальних послуг. Важливою складовою цих програм є орієнтація на гендерну рівність та підтримка жінок у подоланні бар'єрів на ринку праці.

- Ініціатива «Жінки для майбутнього». Ця програма спрямована на розвиток економічного потенціалу жінок через підвищення їхньої кваліфікації та підтримку підприємницької діяльності.

Український жіночий фонд (УЖФ)

Український жіночий фонд займається підтримкою жінок-ВПО через реалізацію проектів, спрямованих на розвиток лідерських навичок, професійного навчання та соціальної інтеграції. Основні напрями підтримки УЖФ включають:

- Гранти на підтримку жіночого підприємництва. Фонд надає фінансову підтримку жінкам-ВПО для розвитку малого бізнесу та надає консультативні послуги з питань ведення підприємницької діяльності.

- Підтримка ініціатив жіночих організацій. УЖФ фінансує ініціативи, спрямовані на професійне навчання та перепідготовку жінок, а також на захист прав жінок у громадах.

Міжнародна організація праці (МОП)

МОП підтримує працевлаштування ВПО в Україні, зокрема через розвиток програм професійної підготовки та підвищення кваліфікації. Одним з напрямів діяльності МОП є:

- Професійні навчальні програми для жінок-ВПО у сфері соціальних послуг, громадського харчування, туризму та інших галузей, які мають високий попит на ринку праці. МОП також сприяє розвитку трудових ініціатив та співпраці між роботодавцями і переселенцями.

Карітас Україна

Міжнародна благодійна організація «Карітас Україна» реалізує низку програм, спрямованих на підтримку працевлаштування ВПО, зокрема жінок. Основні напрями роботи:

- Навчальні програми та тренінги для жінок-ВПО, що спрямовані на розвиток підприємницьких навичок, професійну підготовку та підвищення

кваліфікації. Програми охоплюють такі сфери, як ремесла, соціальні послуги, перукарське мистецтво тощо.

- Грантова підтримка бізнесу. «Карітас Україна» надає фінансову допомогу жінкам-ВПО для започаткування малого бізнесу, зокрема у сільських та віддалених регіонах.

- Програми соціальної адаптації. Організація також надає психологічну та соціальну підтримку жінкам-ВПО, допомагаючи їм інтегруватися у нові громади та подолати стресові ситуації, пов'язані з переміщенням.

Жіноча ділова палата України

Ця організація активно підтримує розвиток підприємництва серед жінок, зокрема переселенок. Жіноча ділова палата України організовує:

- Тренінги з розвитку бізнесу та підприємницьких навичок для жінок-ВПО, включаючи консультації щодо податкових питань, маркетингу та фінансового планування.

- Менторські програми, що надають можливість жінкам отримати підтримку від досвідчених підприємців.

Недержавні програми допомоги в підтримку працевлаштування жінок-ВПО в Україні сьогодні відіграють важливу роль у подоланні економічних і соціальних викликів, з якими стикаються переселенці. Завдяки міжнародним організаціям, благодійним фондам і громадським ініціативам, жінки-ВПО отримують доступ до професійної перепідготовки, фінансової підтримки для розвитку бізнесу, а також соціальної та психологічної допомоги. Ці програми є важливим доповненням до державних ініціатив і сприяють економічній інтеграції жінок-ВПО, забезпечуючи їм можливість відновлення самостійності та стабільності.